

YÜKSEKÖĞRETİMDE EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİ ve ÖRTÜK PROGRAM

Sedat YÜKSEL*

ÖZET

Yükseköğretimde eğitim ve öğretim faaliyetleri konusunda yaşanan sorunların giderilmesine yönelik çeşitli yenilik ve reform çalışmaları yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalarda belirlenen esasların başarılı bir şekilde uygulamaya dönüştürülemediği ve bu esasların kağıt üzerinde kaldığı konusunda eleştiriler sıklıkla yapılmaktadır. Bazı yazarlar bunun sebebi olarak, öğrencilerin yazılı ve resmi programlardan çok, örtük programdan etkilenmelerini göstermektedir. Bu makalede bu durum irdelenerek üniversitelerdeki örtük programın yeri ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler:** Örtük program, Yükseköğretim.*

ABSTRACT

Schooling and Hidden Curriculum in Higher Education

It is done to develop and reform movement about solve to problems on schooling in higher education. But it often criticized to that determined in this movements can't practice. Some writers said that students are more influenced from hidden curriculum than written and formal curriculum. In this article, it is explained this matter and importance of hidden curriculum.

***Keywords:** Hidden curriculum, Higher education.*

---

* *Dr.; Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Görevlisi*

Eğitim sistemimizin en üst kademesini oluşturan yükseköğretim, bir yandan toplumun ihtiyaç duyduğu yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirirken, diğer taraftan bilimsel çalışma ve araştırmalar yaparak yeni bilgi ve teknoloji üretmekte ve toplumun gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumları olan üniversiteler, öğrencilerine sadece teorik bilgiler vermekle kalmaz, ayrıca hür ve bilimsel düşünme gücünü kazandırarak sorunları bilimsel yöntemlerle çözebilecek öğrenciler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Yükseköğretimde uygulanmakta olan programlar, büyük ölçüde bölüm ve öğretim elemanları tarafından hazırlanmakta olup, ilköğretim ve ortaöğretim programlarına göre esasları daha az belirgindir. Programlar çok ayrıntılı değildir. Bu nedenle dersler büyük ölçüde üniversite öğretim elemanlarının inisiyatifindedir. Derste yapılacak eğitim-öğretim faaliyetlerini büyük ölçüde öğretim elemanı belirlerken, kurumun, yöneticilerin ve öğrencilerin kural, düşünce ve faaliyetlerinden de etkilenmektedir. Kısacası, üniversitede yapılan tüm uygulamaların altında bu uygulamalara yön veren ve yazılı olmayan bir sistem gizli olup, bu sistem de örtük program ile yürütölmektedir.

Örtük Program Kavramı

Eğitim ve öğretim faaliyetleri amaçlı ve planlı olduğu için bu faaliyetlerin bir eğitim programı doğrultusunda yürütölmeleri gerekmektedir. Bu nedenle tüm eğitim ve öğretim kurumları önceden resmi olarak hazırlanmış yazılı eğitim programlarını uygularlar. Faaliyetler bu programlara göre yürütölür ve sonunda başarılı olan öğrenciler mezun edilirler. Ancak öğrenciler sadece bu resmi, planlı ve yazılı programdan değil, aynı zamanda planlanmamış ve yazılı olmayan başka bir programdan da etkilenmektedirler. Bu görüşe sahip olan yazarlar her okulda iki tür programın yer aldığı belirtilmektedir (Jackson, 1992, s. 8). Bu programlardan birisi, formal, yazılı ve açıkça belirli olan resmi program, diğeri ise informal olarak ortaya çıkan, açık şekilde belirli ve yazılı olmayan "örtük program"dır.

Resmi program, eğitim literatüründe çok iyi bilinmesine rağmen, örtük program pek fazla bilinmemektedir. İlk olarak 1968'de Jackson tarafından kullanılan örtük program, (Gordon, 1982, s. 187; Lynch, 1989, s.1; Portelli, 1983, s. 345; Pinar ve diğerleri, 1995, s. 248; Hemmings, 2000, s.1) günümüze kadar özellikle öğrencileri yakından etkileyen politik ve sosyal konularla ilgilenen araştırmacılar tarafından araştırılmıştır.

Örtük program, resmi programda belirtilen amaç ve faaliyetlerin dışında, öğrenme-öğretme süreci içerisinde ortaya çıkan bilgi, fikir ve uygulamalar sonucu öğrencilerin ulaştıkları niteliklerdir. Okullarda uygulanması için ortaya konulan resmi programda yer alan amaç, kapsam ve faaliyetler

gerçekte tümüyle aynen uygulanmamaktadır. Resmi program ne kadar iyi hazırlırsa hazırlansın, program öğrencilere kazandırılırken okul ve öğretmenler ile toplumdaki görüş ve değerlere göre şekillendiği bir gerçektir.

Yukarıdaki açıklamalar incelendiğinde, örtük program kısaca öğrencilerin resmi programda belirtilenlerin dışında kazandıkları bilgi, görüş ve değerlerdir. Örtük program üzerinde çalışan araştırmacılar genelde öğrencilerin resmi program dışında üç temel kaynaktan öğrendikleri ve öğrencilere sunulan bu kaynakların her birinin örtük programın kapsamını oluşturduğunu belirtmektedirler (Martin, 1976, s. 140; Saylor, Alexander and Lewis, 1981, s. 310, Johnson and Others, 1989, s. 105; Eisner, 1992, s. 314; Vallance, 1993, s. 40; Ryan, 1993, s. 17; Mc Cutcheon, 1997, s. 189; Demirel, 1999, s. 8). Bu üç temel kaynak:

- 1) **Eğitim sistemi ve okulun idari ve örgütsel araç ve düzenlemeleri:** Bu grup içerisinde okuldaki yönetim yapısı ve yöneticilerin davranışları yer almaktadır. Bunun içerisinde okul binasının mimarisi, sınıfların belirlenmesi, sınav biçimleri, izlenecek ders kitapları, zaman çizelgesi, okul düzeni için konulan kurallar, eğitimi sistemi ve okulun öncelikleri, sınıfların ve sıraların düzeni, okulda yer alan araç ve mobilyalar ve bunların düzeni, ödül ve cezalandırma yöntemleri, ders dışı faaliyetler, klüpler, dernekler, toplantılar vb. yer almaktadır.
- 2) **Okul-çevre arasındaki etkileşimler:** Bunun içerisinde eğitim sistemi ve okulun diğer toplumsal kurum ve yapılarla iletişim ve etkileşimlerde bulunmaları yer almaktadır. Eğitim sistemi ve okullar özellikle toplumsal, ekonomik ve siyasal sistem ve kurumlardan etkilenmektedirler. Örtük program konusunda çalışmalar yapan yazarlar, okullarda yer alan örtük programın, öğrencilerin bu kurumların fikir ve düşüncelerini benimsemelerine, itaatkar ve uysal insanlar olarak yetiştirilmelerine yol açtığını belirtmektedirler.
- 3) **Sınıf içerisinde öğretmen ile öğrencilerin birbirlerine karşı konum ve etkileşimleri:** Bu grupta öğretmenin öğrencilere sundukları bilgi, fikir ve problemler yanında, öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkiler ve birbirlerine sınıf içerisindeki davranışları, öğretmenin öğrencilerden beklentileri, sınıf içerisinde konulan kurallar, öğretmenlerin dersleri işleyiş biçimleri, öğretmen ve öğrencilerin birbirleri hakkındaki görüş ve düşünceleri vb. yer almaktadır.

Görüldüğü gibi örtük program okul ve sınıf içerisinde özellikle yönetici ve öğretmenlerin tutum ve davranışlarıyla ortaya çıkan öğrenme

yaşantılarını kapsamaktadır. Bu öğrenme yaşantıları da okulun dışındaki toplumsal, ekonomik ve siyasi talep ve şartlardan etkilenmektedir.

Üniversitede Örtük Program

Tüm eğitim- öğretim kurumlarında olduğu gibi Yükseköğretim Kurumlarında (üniversitelerde) da eğitim- öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinde resmi ve örtük program olmak üzere iki program etkili olmaktadır.

Üniversitelerde uygulanan programlar ile öğrencilerin gördükleri dersler ve içerikleri büyük ölçüde birbirine benzemesine rağmen, bazı üniversiteler toplumdaki yeri ve yetiştirdiği öğrencilerin kaliteleri bakımından öne çıkmaktadır. Eğer üniversitelerde sadece resmi program uygulanırsa, üniversitelerin kalitesi bakımından aralarında çok fazla fark olmayacaktı. Burada üniversiteler arasındaki farkın sebebi, üniversitenin standartları, öğrencilerin geldikleri sosyal sınıf ve akademik başarı düzeyleri, üniversitedeki sosyal ve akademik yaşam vb., kısacası örtük programdır (Eisner, 1994, s. 95).

Üniversiteler için hazırlanan resmi programlar genellikle o ülke ve toplum için ideal görüş, fikir, değer ve yeterlilikleri içerir. Ancak üniversitelerde bu programın tüm esaslarının yerine getirildiğini söylemek pek mümkün değildir.

Ahola (2000) resmi programla belirlenmiş ideal bir üniversite ile gerçekte faaliyetlerinde büyük ölçüde örtük programın etkisinin bulunduğu gerçek yaşamdaki üniversiteyi karşılaştırmaktadır.

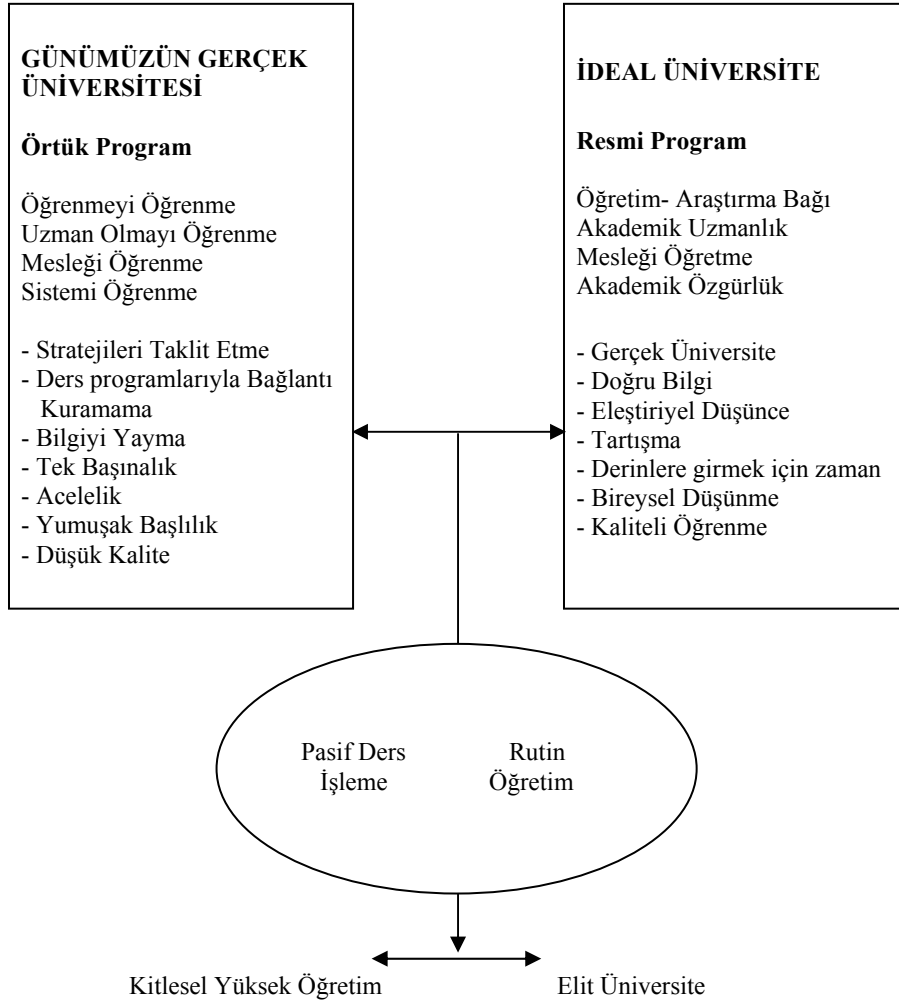
Şekil 1 incelendiğinde görüldüğü gibi, resmi programda evrensel olarak ideal değerler (öğretim ile araştırmanın bir arada olması, akademik özgürlük, eleştirel düşünme ve tartışma, bireysellik vb.) yer almaktadır. Ancak gerçekte, üniversitede yapılan uygulamalara bakıldığında, öğrencilerin bağımlı ve pasif konumda oldukları bir sistemin bulunduğu görülmektedir.

Ahola'ya göre üniversitede başarılı olmak, sadece bilimsel yetenek ve yeterlilik değil, aynı zamanda üniversitenin örtük program, kural ve normlarını öğrenerek bunlara uymayı gerektirmektedir (Ahola, 2000, s.1).

Bergenhenegouven'de üniversitede örtük program öğrencilerin derslerde yer alan üniteleri başarmaları için karşı karşıya kaldığı gizli ve informal talepler olduğunu belirterek, informal taleplerin başlıcalarını şu şekilde sıralamaktadır (Bergenhenegouven, 1987, s. 536):

- 1) Pek çok program ve ders tanımında öğrencilerden ders konularına saygı göstermeleri ve o ders hakkında olumlu tutum edinmeleri

ve mezun olduktan sonra da bu tutumlarını devam ettirmeleri istenmektedir. Oysa gerçekte, sorulara bilimsel cevap veren ve bilimsel tartışma yapabilen öğrenciler öğretim elemanınca daha fazla kabul görmektedirler.

Şekil 1. Gerçek Yaşamdaki Üniversite ve İdeal Üniversite

Kaynak: Ahola, Sakari. "Hidden Curriculum in Higher Education-Something to Fear for or Comply to?" Innovations in Higher Education Conference, Helsinki: 2000.

- 2) Öğrencilerin teorik yapılarla, formüllerle, terimlerle ve tanımlarla uğraşmaları, profesyonel ve mesleki dil kullanmaları ve bunları öğrenmeleri beklenir. Ders başarılarının değerlendirilmesinde bunlar ana kriterlerdir.
- 3) Öğrencilerin yazılı ve sözlü sınavlarda tereddütlü, endişeli ve sınırlı olma hallerini engellemeleri beklenir. Pek çok öğrenci sınavlarda endişeli ve sınırlı olmasına rağmen, sınav esnasında bu duygularını yenmeleri kendilerinden beklenmektedir. Öğrencilerin bu duygularını sadece sınavlarda değil, çalışma gruplarında da yenmeleri beklenmektedir.
- 4) Öğrencilerin sınavlara motive olarak başarılı olmaları beklenmektedir. Bu motivasyon öğrencinin diğer öğrencilerden daha başarılı olmasıyla doyurulur. Dersin kapsamı veya değerlerini öğrenmek yerine başarılı olmak daha önemlidir. Dolayısıyla öğrencilerin birbirleriyle yarıştıkları bir ortam ortaya çıkmaktadır.

Bergenhengouven'e göre bu taleplerin hepsi resmi programda belirtilen esaslarla çelişmektedir. Hemen hemen tüm programlarda belirtilen ezbercilikten kaçınma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, bilimsel tartışma, kavrayarak öğrenme vb. yeterlilikler yer almasına rağmen, gerçekte, yani örtük programda bu yeterliliklere tam zıt yeterlilikler yer almaktadır (Bergenhengouven, 1987, s. 541- 542).

Ülkemiz Üniversitelerinde Örtük Program

Ülkemiz yükseköğretiminde ilk ve ortaöğretim gibi her ders için ayrıntılı bir program bulunmamaktadır. Genellikle her üniversite verilecek dersleri kendileri belirlemekte ve o derse giren öğretim elemanları da ders tanımını hazırlamaktadır. Ancak 1998 yılında uygulanmaya başlanan "Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması"nda öğretmen yetiştiren her bölüm ve anabilim dallarında verilecek dersler ve bu derslerin kur tanımları verilmiştir. Ancak yine de bu programlarda da ayrıntılı açıklamalar yer almamaktadır.

Üniversitelerimizdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerine ilişkin uygulamalar 2547 Sayılı Yükseköğretim kanununda da çok ayrıntılı belirtilmemiştir. Bu kanunda eğitim programlarıyla ilgili olarak sadece yükseköğretimin genel amaçları belirlenmiştir. Bu amaçlar aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

Öğrencilerini,

1) ATATÜRK inkılaplar ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,

2) Türk milletinin Milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,

3) Toplum yararını kişisel çıkarlarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,

4) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,

5) Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,

6) Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş,

7) a) İlgî ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaşlar olarak yetiştirmek,

b) Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak,

c) Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen genel amaçlar incelendiğinde, bu amaçların büyük ölçüde geniş kapsamlı ve aynı zamanda duyuşsal nitelikli olduğu görülmektedir. Bu amaçların derslerde nasıl yerine getirildiği, incelenmesi ve tartışılması gereken bir konudur. Ancak burada yer alan 5. ve 7. maddeler, diğer maddelere göre daha dar kapsamlı olup, yükseköğretim için çok gerekli ve vazgeçilmez amaçlardır. Öğrencilere kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir meslek sahibi yapma amacının ne oranda yerine getirildiği toplumumuzda çok tartışılmaktadır. Ancak her mezunun geçimini ve mutluluğunu sağlayacak bir iş bulamadığı da bilinen bir gerçektir.

Genel amaçlar içerisinde en dikkat çekici olan amaç öğrencileri hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı bireyler olarak yetiştirerek toplumun yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir üyesi haline getirme amacıdır. Her öğrencinin sorunlar karşısında bilimsel

düşünce gücünü kullanması çağımızın ideal amaçları arasında olup, tüm programlarda da yer alması gerekmektedir. Ancak program ile üniversitedeki uygulamalar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle yükseköğretimdeki öğrenci ile öğretim elemanı arasındaki iletişimi inceleyen araştırmalarda öğrenciler öğretim elemanlarının sınıfta demokratik bir ortam oluşturamadıklarını, öğretmen merkezli olarak derslerin anlatıldığını, derslerin sadece bilgi aktarma biçiminde olduğunu ve öğrencilerin soru sorma ve düşüncelerini açıklamaya cesaretlendirilmediği belirlenmiştir (Erginer, 1997; Gömleksiz, 1988; Bayram, 1992; Bolat, 1990; Erdoğan, 1990; Deryakulu, 1992; Türkoğlu, 1993). Dolayısıyla öğrenciler derslerde çok pasiftirler. Oysa kanunda ve programlarda belirtildiği gibi öğrencilerin hür ve bilimsel düşünme yeteneğini geliştirmek ve onların yapıcı ve yaratıcı olmalarını sağlayabilmek için, öğrencilerin aktif olması, derslerin tartışma biçiminde işlenmesi, problem çözme ve araştırmaya yer verilmesi gerekmektedir. Ancak üniversitedeki örtük program bunu engellemektedir. Hatta örtük program o kadar etkilidir ki dersin tartışma yöntemiyle işlenmesi durumunda da öğrencilerin derse katılmak için bir çaba içerisinde olmadığı tespit edilmiştir (Cafoğlu, 1997). Sonuçta üniversiteler eğitim- öğretim faaliyetlerini resmi programdan çok, örtük programın şekillendirdiği söylenebilir.

SONUÇ

Her eğitim düzeyinde olduğu gibi yükseköğretim düzeyinde de karşılaşılan sorunları çözmek açısından çeşitli değişiklik ve reform hareketleri yapmaktadırlar. Ancak, özellikle eğitim ve öğretim faaliyetleri ile ilgili olarak kağıt üzerinde yapılan değişikliklerin gerçekte yapılamadığı, uygulamalarda da pek fazla bir değişikliğin olmadığı bilinmektedir. Öğrenciler de bu durumun farkındadırlar (Ahola, 2000, s.5). Sonuçta karşılaşılan sorunların giderilmesi için resmi programda değişiklik yapmak yeterli değildir. Örtük programın da değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Örtük programların geliştirilmesinde yöneticiler ve özellikle de öğretim elemanlarına çok önemli görevler düşmektedir. Her şeyden önce resmi programda yapılacak olan değiştirme ve geliştirme çalışmalarının yönetici ve öğretim elemanlarının görüşleri doğrultusunda olması gerekmektedir. Onları görüşleri alınmadan yapılacak değişikliklerin uygulamada başarısızlığa yol açacağı unutulmamalıdır. Yöneticiler ve öğretim elemanları da üniversite, fakülte ve bölümlerinin örtük programını resmi program ve çağdaş gereksinimlere göre geliştirirken ders içi ve ders dışı faaliyetler için ortak ilke ve kuralları belirlemeleri ve bunu uygulamalıdır. Bu sürecin doğru ve verimli bir şekilde yapılabilmesi için eğitim bilimleri alanındaki araştırmacıların da örtük program konusunda nitel ve nicel veri toplama

araçları ile betimsel ve deneysel araştırmalar yaparak süreçte görev alanları desteklemelidirler.

KAYNAKLAR

- AHOLA, Sakari (2000). "Hidden Curriculum in Higher Education- Something to Fear for or Comply to ?" Innovations in Higher Education Conference, Helsinki. <http://www.utu.fi/RUSE/projektit/pilopro.htm>
- BAYRAM, Hikmet (1992). **Eğitim Yükseköğretimde Öğretim Elemanı- Öğrenci İletişimi.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi.
- BERGENHENEGOUVEN, G. (1987). "Hidden Curriculum in University", **Higher Education**. 16, 5, 535-543.
- BOLAT, Salih (1990). **Yükseköğretimde Öğretim Elemanı- Öğrenci İletişimi.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara:Hacettepe Üniversitesi.
- CAFOĞLU, Zuhal (1997). "Yükseköğretim ve Öğrenci Kalitesi" **Yükseköğretimde Sürekli Kalite İyileştirme** (Ed. Mithat Çoruh) Ankara: Haberal Eğitim Vakfı, s. 91-100.
- DEMİREL, Özcan (1999). **Eğitimde Program Geliştirme.** Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DERYAKULU, Deniz (1992). **Öğretim Elemanı- Öğrenci Arası İletişimde İstenilen Öğretim Elemanı Davranışlarının Gösterilmesini Engellenen Faktörler.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi.
- EİSNER, Elliot W. (1992). "Curriculum Ideologies" **Handbook of Research on Curriculum. A Project of the American Educational Research Association.** (Ed. P.W. Jackson) New York: Mac Millan Publishing Company.
- EİSNER, Elliot W. (1994). **The Educational Imagination on the Design and Evaluation of Schools Programs.** Third Edition. New York: Macmillan College Publishing Company.
- ERDOĞAN, Özlem (1990). **Öğretim Üyeliliğinin Öğrenme- Öğretme Süreçleri Açısından Değerlendirilmesi.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- ERGİNER, Aysun (1997). **AİBÜ Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünde Öğretim Hizmeti Veren Öğretim Elemanlarının Yeterlilikleri.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- GORDON, David (1982). "The Concept of The Hidden Curriculum" **Journal of Philosophy of Education**, 16, 187-198.
- GÖMLEKSİZ, Müfit (1988). **Demokratik Bir Sınıf Ortamı Açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanlarının ve Öğrenci-**

- lerin Davranışlarının Değerlendirilmesi.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- HEMMINGS, Annette (2000). "The Hidden Corridor Curriculum" **High School Journal** 83, 2,1-11.
- JACKSON, Philip W. (1992). "Conceptions of Curriculum and Curriculum Specialist" **Handbook of Research on Curriculum. A Project of the American Educational Research Association.** (Ed. P.W. Jackson) New York: Mac Millan Publishing Company.
- JOHNSON, Jackie G., Jane HELLIWELL, Joan NICHOLSON, Diana REAY, Helen SCHWARZ and Geraldine WRIGHT (1989). "The Infant Years" **Education and Equality.** (Ed. M. Cole) London: Routledge, s. 102-121.
- LYNCH, Kathleen (1989). **The Hidden Curriculum. Reproduction in Education, A Reappraisal.** London: The Falmer Press.
- MARTIN, Jane, R. (1976). "What Should We Do With a Hidden Curriculum When We Find One?" **Curriculum Inquiry.** 6, 2, 135-151.
- MCCUTCHEON, Gail (1997). "Curriculum and The Work of Teachers" **The Curriculum Studies Reader.** (Ed. D.J. Flanders and S.J. Thornton) New York: Routledge, s. 188-197.
- PINAR, Willam F.; Willam M. REYNOLDS; Patrick SLATTERY; Peter M. TAUBMAN (1995). **Understanding Curriculum.** New York: Peter Lang Publishing Inc.
- RYAN, Kevin (1993). "Mining The Values in the Curriculum" **Educational Leadership,** 51, 3, 16-18.
- SAYLOR, J. Galen, William M. ALEXANDER and Arthur J. LEWIS (1981). **Curriculum Planning For Better Teaching and Learning.** 4th. Edition. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- T.C. RESMİ GAZETE (6.11.1981) **2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu.**
- TÜRKOĞLU, Adil (1993). "Eğitim Yüksekokulu Program Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar" **Eğitim Bilimleri 1. Ulusal Kongresi 24-28 Eylül 1990),** Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Milli Eğitim Basımevi, s. 179- 189.
- VALLANCE, E. (1993). "Hidden Curriculum" **The International Encyclopedia of Curriculum.** (Ed. A. Lewy) Oxford: Pergamon Press, s. 40-42.